

ДААРТА БУГУ УЛУСТУҢ БАЙЫРЛАЛЫ—СОҢГУЛДА ХҮНҮ

БУГУ ЧУРТТАРЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫНАР!

ШЫҢ

СЭКП Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун,
Тыва АССР-нин Дээди Советинин органы

Шупту соңгулдаже!

Даарта бугу улустун байырлаалы — РСФСР-нин Дээди Советинин болгаш чер-чер Советтеринин соңгулда хүнү. Соңгулда болур черлерин байырлап шыкчи килерип, шимзең, оң бугу белектерин кылып доокан болгаш даарта эртеринин 6 эртин агадең: — Кирип моорларан, эргим аштар! — деп, оң байырлаалды чаалап турар. Соңгулда белектер совет улустун көстүп көрбөзү политикти болгаш күш-ажыкчы улуг көдүрүшкүчүн болдурган.

Москва хоорайнын Калинин соңгулда округуну соңгулдаарынын мурунуга чүве чүгалааш эш Н. С. Хрушев амгы соңгулда болза, чеди чылдын бешки чыныгы агадең эртин, ол планын совет кижилер чедикшиккенин күөсөдүп турарын, сөөгү дөрт чылдарын дүргүзүндө совет кижилеринин ажалын чамдык түнөлдөрин болгаш улустун мурунуга соруглаарын айтыган. Оң ийай совет чакаткы баштамы: — бистин чедикшиктерини биле, коммунисттик партиянын улутуулгазы-биле улустун шудуру күш-ажыкчынын түнөлдө, соңгулдарын болгаш район, хоорай, область, край база Дээди Советтеринин депутаттарынын ажал-чоруулгазынын түнөлдө болур — деп медегезээн.

Депутатка боттарынын кандидаттары-биле уюрушканын үзүндө чеди чылдын мурунуну хураалына совет кижилер коммунисттеринин өндүрүшү херээ дөрт бугу күштерин бээрин, коммунисттер бистин чурттуу бүдүрүш аппаратурун төрөөн Коммунисттик партияга кызыгааржок бердигенин долу шиптирдиле медегезээн. Оң хураалдар партиянын болгаш улустун чамдык эвнин, коммунисттеринин болгаш партия кижилеринин эвнин каттыжымшыккынын тодаргай көргүзүп болган.

Соңгулда бүдүзүндө бо хүндөрдө Тыванын ажалчы чоңураа бугу чурт-биле, бугу чон-биле деген тынып турар. Кызылдың бугурулгаларынын ажалчыныра: Хову-Аксинда «Тыва кобальт» болгаш Ак-Довуратка «Тыва даг-дүгү» тулду-

ССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИ БИЛЕ МEXИКАНЫҢ КАТТЫШКАН ШТАТТАРЫНЫҢ КОНГРЕЗНИҢ АРАЗЫНГА БИЖИКТЕР СОЛУШКАНЫ

Мексиканың Каттышкан Штаттарының конгресси бугу делегейге тай-биде, чеспеленишкенин бүгү-ниги дүжүрүнине болгаш даим соруглаарына яролуг шенелдээр кыларын хорулдаарыне кийгырип турар кийгырип бугу чурттарың конгрессерине, парламенттерине, улус хураалдарына болгаш хоойу үндүр органдарына чурткан.

Чеспеленишкенин хоойу-ниги дүжүрүнине айтырын болгаш даим соруглаарына яролуг шенелдээр кыларын хорулдаарының айтырымын, оң ийай соруглаарына политикка дөгү ийай болурун Мексиканың чызаа бо-лууну кол сатып салышкыны деп санап турар дээрин кийгыргыла айтып турар. Оң айтырымдарын шиптирдизинге эргежок чүгүлө, соңгулар-ламын болбас хемчеглерин айлыгына боттарының политикти болгаш хой-ниги ажал-чоруулгазы-биле ийай болурунча база боттарының чурттарының амьдаралынын бүгү-ле амьдарына оң чүгүлөдери пропаган-дизинге өскө чурттарың хоойу үндүр органдарының кижигинерин мексика парламентинин кижигинери кийгырип турар.

Кийгыргың түнөлдө чүгалаан турары бола: «...Оң айтырымдарын чүгалаажы-биле боттарының хураалдарының болгаш чөвүлө хураал-дарынын хун айтырымдарына киринерине база даим соруглаарына яро-луг шенелдээр чоруурларын 1963 чылдан эгелээш бүрүн-биле хорурун болгаш чеспеленишкенин бүгү-ниги дүжүрү дугайында дугуржуганы чеди айлыгы дүргөлдөрүн Каттышкан Нащлар Организациязынын амьдарыне парламенттерини кийгырип турар бис».

Хары бижинге ССР-ниң Дээди Совет Мексиканың Каттышкан Штаттарының конгрессинин кийгыргына өзгө айтырым чедирип, чылаңгы ам, яролуг чеспеттик көстүп көрбөзү-биле хожогониниң үзүндө чер кырынга ийдегалг болгаш бижик тайбынды хандары чорук бола бугу чурттарың болгаш улустарың эң чүгүлө соруглаа болур деп медегезээн. Амгы үзе кол чүве-тайбынды камгалары, күрүселерин тайбын кожа-хелбө догунашкынын политиканын чоруурлар, термодорлуг дайынның өртүнү шытыгы үнерин болдурбазы болур дээриниң дугайында Мексиканың Каттышкан Штаттарының конгрессинин боламыга ССР-ниң Дээди Совети бүрүн-биле каттыжып турар.

Чеспеленишкенин бүгү-ниги болгаш бүрүн дүжүрүнине база яро-луг чеспеттик бугу шенелдериин соңсарынын айтырымдары Совет чакыты даштыгы политикти ажал-чоруулгазын төвүңе доктаамал туруп келген дээрин хары бижикте онзаал медегалг турар. Ийайлаа-да Совет чакытың оң айтырымдарын бот-боуңа тааркыр кылдыр шиптирдизин дилеп турар чорук амьдымында барым талакы күрүселер-ниң талазында чорук дегенниң албай турары хомулаңгыт.

Улустарың аразына бот-ботун билич чоруктуң өзирине делегей-ниң чурттарының парламенттеринин аразына харылзаалар улуг ийдегалг болуп турар деп, бижикте онзаал медегалг турар. Ийайлаа ССР-ниң Дээди Совети 1963 чылда Мексиканың Каттышкан Штаттары-ның конгрессинин төвэлериң ССР-ге келерин сеткял ханышыккыны-биле манат турар.

Бугу совет улустун тура-сорун ийдегалгышкан, ССР-ниң Дээди Со-веди чер кырынга тайбын болгаш бугу улустар аразына найралды хар-ылзаалар бижык-биле догунашкан дээш, болдунар бүгү-ле чүдүдери кыларыңа чаныш-сыныш чок шиптирлини бадыткаан.

ФИНЛЯДИЯНЫҢ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРИ МОСКВАДА ЭЭП КЕЛГЕН

МОСКВА. (СЭТА). Албанын аян-чорукун кылдып келген. Совет Эвнел-динде туруп турар Финляндиянын премьер-министри Аhti Карьялай-вен болгаш ону үзеп чоруур өскө-

1963 ч.
МАРТ
2
СЪБОТА
№ 52 (5456).

Өртөө 2 көп,

УСТЬ-ЛАБИНЧИЛЕРНИҢ УЛЕГЕРИ-БИЛЕ

ЧАГАА ХҮЛЭЭП АЛДЫНГАН

Тес-Хем районда «Мөрөн» колхозунуң Сын-Мыйыста төп сут-барази фермазының коллективин «Чоуара» колхозунуң Караал-Тейде төп сут-барази фермазының коллективинин бо чылдың февраль 16-да үңген № 40 «Шын» солуну дашышты чоруткан ажи чыгазын күзүлүг таныш-каш, ону чамгыс ай тура-сорун-биле хүлөп алган.

Ажыл-шп талазы-биле боттарының эштеринин оң чагазын бугурунча хураалыңа ийдегалгыч танышкан, мөрүнчир 1963 чылда боттарының социалисттик хүлээлгелери база алган. Фермазың тулуг-суурун эжикилеринин, сут саалдазын бөдүүн механизастарының болгаш сут бугурун, күрүнге садарын ийдегалгыч көрдүңгөн планын долдуур база ажыр күөсөдүп талазы-биле чамдык боттук хемчеглери ботталдырарын шиптир-лээш.

Ылангы 70 баш иекке, 50 баш бызаа чаа, эки шынарлыг иеке-ны тулар, бөдүүн механизацияны бо чылдан чоруур. Саар иенеринин баш саны амга чедир 100 баш турганыга улур 180 баш чедирер. Бо чылын күрүнге 1300 центир сутта саар хүлээлгени улам бедилди, 25 центерин артыкка саар болгаш хуусаа бегинде күөсөдүп деп мөрөнчир шиптирлээш.

Ам февраль 18 инектер төрөөн. Оларын төлү менди. Инектерин сил-сиген-биле чемгерип турар. Тус-тус саанчылар аразында чарыш база калбарган.

Усть-лабинчилеринин үлегери-биле бугу улустун чарымына кири-кеш, бисти чарыкка кийгырган чоудураачыларың чагазында бижиттин-ген ажил-херекчи самалдарга каттымын, ол дээш туржурун мөрөнчирер аазаннар.

Ч. ДАМБА,
колхоз-дарагының ораалчызы.

Соңгулдага алдар болдурган белектер

Мал төлүн бүрүн алыр

Өвүр районунуң «Кызыл тул» кол-хозунун малчыныра өргөн ажал-агый чылында күрүнге сут саал-арынын планын 128, эгити 101, дүктү 100.3 хуу кылдыр тус бүрү ажыр күөсөткен.

Чыраа-Бажында хойжу бригада (бригадари эш Барма) ортумаа-биле бир хойдан 2.4 кг дүктү кыргып алган боттук төрөөн 2812 хойуну чаш төлүн чече алган. Ыангыла хойжулар эштер Балчы-Даваа, Ке-чет, Болдай-оол, Чонок, Дырыш олар 100 төрүр хойга онааштыр 100—123 чедир хураганнары тус-тус камгалап алганнар.

Чараш-Дит сут-барази фермазы-ның коллективин паздан ажыр 24 тонна сутту сактан. Саанчылар эш-тер Күзүлмеа, Бак-кис, Өшкү-саяр, Досуаа. Чыспың олар инек бүрү-зүндө 1100—1300 кг чедир сутту сактаганнар.

Артель мал өстүрер планын хойжу 100.4, инекти 101 хууга күөсөткен.

Колхозчу малчынар өргөн чыл-дың чедикшиктерин бижылаашы-пкан, бо ажал-агый чылында улуг соруглаарын чедип чылырын план-наан ажалдап туралар. Ылангы инекти 1747 башка, хойну 14410, өшкүнү 1400 башка чедир өстүрер болгаш күрүнге 175 тонна эгити, 210 тонна сутту, 31 тонна дүктү садарын хүлээлгенин.

Амгы үзе шээр малдын оолдаан чаш төлү чече алдынын турар. Хойжулар эштер Дамын, Балчы-Даваа, Болдай-оол оларын коданна-ры кышты хүр ажып турар.

Бо хүндө артельдин бугу төрү-рун малын лез кеши оолдаан. Мянчангаш малчыныраң кол со-руглазы малдын чаш төлүн чедирип чок алыр болур.

Б. БЮРЮК,
колхозта партия
организациязының секретяры.

Шанда кышкы ажыл

Келер күстүң бижик дүжүдүн, эл-бек таразын өстүрүп аларынын ма-галдымын үренини шынарлыг аргы-лап аларында хамарайы. Ычангы Тандинин колхоз-совхоз бугу-руде эргелдинде «Ийдегал» совхоз оңче улуг кичээлгени салып ту-рар. Бо кыштын совхозтуң төп ша-нынга үренин аргылашкыны өргөн чылдың октябрь айдан бээр үзүткел чок чоруп келген. Өзүр аргылар үш эвено бо шаңда тараа аргылаар үш машина-биле ажыдап турар.

Иштээш-биле чакы тарылгага 6000 тонна арбай болгаш кызыл-тас үренин аргылар күрүңгөн, бо хүндө чедир он улуг чартык белек кылдыр аргылаштыган. Өзүр аргылашкынында бирги эвеноуну кижигинери М. Мельникова, Ф. Ко-четкова, О. Долбаа шыкша мурнак-чылар хун норманы урчулуг ажыр күөсөдүп келген. Өш эвено хүнде 33 тонна тарааны аргылаар нормалыг турган, 34—35 тонна чедирип ту-рар.

Аргылаштыган үренини склалтар-га беле ажип сайгарар тускай эвено база багай эвес ажыдап турар. Ын-да база-ла боттарынын мурнакчы-лары бар: Н. Шывадай, О. Чаштыг-бай К. Хертек, М. Тартык олар кыш дүргүзүндө урчулуг анаа түрүм, эки ажыдап келгенер. Бо эвено хүнде 35 тонна үренини сайгара эжер норманы 40—45 тонна чедирип, көсүк чедикшикнин боуп турар.

Төп шаңың кышкы ээлери — үре-нин аргылашкыларынын бригады шупту 57 кижик РСФСР-ниң Дээди Советинге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулда хүнү күш-ажыкчы чедикшиктерин уткурун шиптир-лээш, чүткүлдүг ажыдап келген. Олар март айның 15-ке чедир үренин аргылашкынын бүрүн доозар деп бедиктен хүлээлгени алгаш, эве-нолар аразында социалисттик чарыш-ты калбарткан.

Хоочун хойжу—коммунист Ойбаа

«Коммунист турутүзүшкүңүң амгы үе-ча да азы болгаш чөдөө ажал-агыйга ууртулганы эжикилер талазы-биле партиянын соруглаары деп номну «Найралды» соховотун хойжу коммунист О. Л. Ойбаа хол-дундан салбас кижик. СЭКП ТК-ның март пленумунда Никита Сергеевич Хрушевтин оң төөгүдү ийдегалг коммунист хойжу чүгө боду ханы-зы-биле өрөшпү турар эвес, харын Булун-Терек сабырын хойжула-рынга оң билиңгери-биле тайыл-бырап, ийдегалг болгаш Плену-мун шиптирлеринде айтыкан тодар-гай соруглаары амьдыралга чед-дикшикниң ботталдырар турар.

— СЭКП ТК-ның март плену-мун материалдарын, Пленумга эш Никита Сергеевич Хрушевтин ийде-галг барык бир чыл бурунгаар хой-жулар бисте ханызы-биле өрөшпү, хураалыкка чүгалаажып, чеди чыл планынын дөртү чылында калгы соруглаары чедип алырвысты сүмелешкен бис. Совхозууштуң, сал-бырвыстың хой ажылын сайыра-дыр, оң продуктууун бедире тала-зы-биле эки күргүзүлгени чедип алырвыстын СЭКП ТК-ның төөгүлүг шиптир-лерин бистери улам сорук кырген — деп, оң-биле беседанын үзүндө Ойбаа Лопсанович өөрүштүгүг чүгалаалы.

Шээр малды семиртүр, оң чаш төлүн бүрүн алыр, дүк кыргылазын көвүдөдүр, ийчангаш партиянын Программасынын, СЭКП ТК-ның март болгаш ноябрь пленумдарынын айтыл-ган соруглаары амьдыралга чед-дикшикниң ботталдырар дээш хой-жуларын ортузунга социалисттик чарышты коммунист Ойбаа организас-тык келген.

Партиянын айтылган соруглазын чүгө боду чедикшикниң күөсөдүр эвес, харын көдөө ажал-агый про-дукциянын бугурун күөдөдүр дээш демиселе хойжуларын ийдегал-дээр, хууанда мурнакчы ролюн, үлгерин херек кырында көргүзери, массаларын баштары коммунист хойжудан негеттинип турган. Ын-чангаш чеди чыл планынын дөртү чылында чүс хойга онааштыр 110 хураганны аларын, хой бүрүзүндө 2.5 килограмм дүктү кыргынып, шээр малдын семиртегизин үлге-лерин организастарын Ойбаа Лоп-санович мычаарда хүлөзөгөн.

1963 чылдан бээр СЭКП кежи-гүн, ниинтиң шээр малын оң дөрт чылдын дүргүзүндө азырап, кадарым турар хоочун хойжу Ойбаа Лопса-нович сөзүн ээлеп шыдаан-да. 1962 чылда ол чүс хойга онааштыр 116 хураганнарын бүрүн доруктуруп, хой бүрүзүндө ол 3 кг дүктү кыргып алган. Коммунист хойжуну оң күш-ажыкчы чедикшиктеринге чүгө «Найралды» эвес, харын Улуг-Хем районун хойжулары чор-галарыны, оң байлак дүргүлүгүзүн өрөшпү, шиптедиле турар.

Хоочун хойжуну күш-ажыкчы чедикшиктеринин «чажыды» үзү-дери дээш, оң айтырарга, эш Ой-бааның харылап оларын мындар: «Мээң ажылымда чажыт чүү бөөр. Малды азыраар, өстүрер төлөдө, анаа таарымчалыг калжалар, тураа-луг, четир хемчээлди, эки шынар-дык чем хамыктын мурунуга эрге-дөөк чүгүлө. Хойларынын чакы, чайгы, күсүк олардымыккычыне, семиртегизине, кышкы ажалла-зынче онза кичээлгени салып ту-рар мен. А кажан шээр мал масса-ды оолдап эгелээрге, өг-бүлениң херөөн ээри, уруларымнын иези-рожен Аныяма Туюлтонов-биле уй-гуулаа чейин чедимес апаар ууус бис. Чыны, күзүн хойларыныны Адыр-Бажына, Даг-Баарыга олар-дап семиртеш, кышкы Кызыл-Дагга кыштагалдып турар бис. Мал ажылынын тускай эргемчилеринин негеделин шыгыш сарып күөсөдү-рү, сүмелерин барымтаалары мал-чың бүртүзүң ажалыңа кончүг улуг укур-дүжүгү дээрин бугурун мен».

Кышкы чыккыламы соогулда, чайнын ийинде, чаш-боралында малчы кижинин күш-ажылы хары-салгалы болгаш берге, хүндүлүг бол-за аларың дээрин хойжу комму-нист эш Ойбаа Лопсанович эң-өөрүңе бо-ла тайылбырлаан оларар. — Хой-жулар, кадарымдар, саанчылар, ха-ван ажаакчылар дээр, бистиди чуртуууска аш-чечиниң элбегинин тургузар дээш демиселдин мурунку олуруунуң дайынчылары-дыр — деп, Ойбаа Лопсановичинин чүгалаал турары чедө кончүг шип.

СЭКП ТК-ның ноябрь пленумунун шиптирлерин танымхан оюндөндө хойжу коммунист бодунга улам бед-диктен хүлээлгелерин алган. Пленумун материалдарын кожазы хой-жуларга ол чедикшик-биле тайыл-бырлаан, 1963 чылда чүс хойга онааштыр 120 хураганнарын дорукту-турар, хой бүрүзүндө 3.5 килограмм дүктү кыргып соруглааны ол бөдүүн мурунуга салган. Ийчангаш Ойбаа Лопсанович 1963 чылда бар-кыч 1200 хураганнарын доруктуруп өстүрер, ниинти-биле 3 тонна ажы-лык оолдап эгелээрге, өг-бүлениң

Малчы Ойбааның кыштаанда хой-лар ам үзе массалык-биле оолдап эгелээш. Баштай оолдаан 500 хой-ларын 515 хураганнарын дуржула-галы хойжу болгаш оң өг-бүдүн меңди доруктуруп турар. Шээр мал-дын тарып боозалыгынын чогуур үзүндө, тускай эргемчилеринин ай-тышкынын өзүгүр шип организас-таарга, хойлардан ийе хураганнар-нын меңди алырны чүгүлө укур-дуулазын Ойбаа Лопсанович чүгала-лап турар.

Совхозтуң дуржулгалыг мурнакчы малчынын кыштаанда хойларын саны бо чылын көвүдөндө-дээ болза, ам оларын байдалы эки. Кажан хойлар хураганнап эгелээрге, олар-нын ажаалдазын улам күштедирген: оолдап болгаш хураганнаар чылаң хойларын эки шынарлыг ситен, да-ган шипкиндиз, сула чарбазы-биле чемгерип, хардан элдилерин дүдө-түг чымыл сут-биле хууде ийи катап сугтарып турар.

Хой ажылын улам ийай сайыра-дыр, продуктууун бедире, оң бот-үзүңиз чигедирин чедип алыр тө-лөдө, бот-оругта-чарыгалыг хойжу бригаданы дүргөн организастары-нын өргөжок чүгүлээш коммунист малчы саналдап келген. Оң ол чү-гүлө саналын совхозтуң дирекция чеди, партия организациязын база ажыктын комитетте дөткөн болгаш ам ийдегалг бригаданы тургузарынын бедиктелин хымачалыг чорулуп эгелөөн.

Мурнакчы хойжу эш Ойбаа сов-хозтуң болгаш Булун-Терек сабы-рынын хой-ниги ажалыңа ийде-галгыч киришпизин, бөдүңүн ай-лин, мергезилин соксаат чокка бе-

А. ДУРГУМА.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүну эвестерниң УЛУСЧУ БЛОГУНУҢ КАНДИДАТТАРЫ

БӨДҮҮН АЖЫЛЧЫН

Валентин Гавриченкоңум намдары номчукту онагай эвес ишкеш боор. Шудуругу билги, ажылче, культураже уругучу чүткүл амы үеңи кижилериниң мээ-шынары ол. Валентин Гавриченкоңум үзүм эвес намдары бешик бистик совет тургузуунун, совет кажиниң чогадыкчы чоруунун хостуун херечилеп турар.

Эн тайга аразында Кара-Белдир алдын тургайыңа 30 чыл мурунда ажылчың өг-бүлөң оол таруутунен. Оол доруккаң, Кызыл школаңыңа өөрдиге соонда Томскийн уст-дарган училищеңге өөрдиге, «Салехард» пароходка ажил. Балтий флотуңа шериг албаны—оон Кызылга эки келириниң мурунда намдары ол.

Беш чыл мурунда Валентин Александрович бистик хоорайыстың эн дайынчы участогуңа—чурталга бакшыларының тузушкунга ажилдап кирген. «Коммустройин» монтажниктериниң аразыңа ол удатпайн-даа мактадың, мурнакчы болу берген. Гавриченкоңо онаалгазын ажыр үстүттөн ай болгаш ажылды урей кылдыр таварылга чок турган. Валентин эки ажилдавышсаан өөренип-даа, хей-нитиниң ажылыңа кирип-даа четтигер.

Ортумак өөрдигени дооскан дугайында аттестатты ол алганда ооң өөрү анаа байыр чедириң, өөрүшкүң илеридип турганар.

— Ам чүт херек боор. Ортумак эртемниң болганда, ол-ла-деп, чамдык кижилер чугаалаар-даа турган. Иччала-даа Валентин анаа доктаваан. Ол оон ийи өренип эгелеш. Ийи чыл мурунда бөдүүн совет ажылчың—сүт дамчылгалыңыңың саесары Валентин Гавриченкоңо Волгоградтын хоорай ажил-агыйлынын инженерлерин белектер институтуна заңно өөренип кылдыр хулап алган. Ам үш чыл болгаш инженерниң диплому ол алып.

Дуржулгалык мастер, бедик культурулг ажылчың дөш Гавриченкоңум улам харысчалгалык ажилче—хоорайнын сүт дамчылгалынын сентега талазы-биле саесарыче ишчигең.

Кижилерге ажыктыг кылдыр, чоңга эки ажил-херектер-биле бараан бөдүү—Төрөн чуртуунун мурунуга бөдүүгү хулаага ол дээр-ин Валентин билип турар.

Уе-биле кады чорчар баарың оор бөдүүн совет ажылчынын—Валентин Александрович Гавриченкоңо Кызыл хоорай Советинге сонгудуу талазы-биле Пограничный сонгудуу округунун сонгукчулары март 3-те бадмыларар.

А. ЛЕПЕШКИН.

Комсомо́лчу саанчы кандидат

«Торгалыг» колхозтун Чаа-Суур сүт-бараан фермазыңа чедиң келириниске улуг инек кажааның артында чадагай кажаа иштинден ийи анымак оол, бир анымак херэжең уруг инектерни үдүр сүрген туралар. Оларнын чанынга чеде берген, амырменди солукшан, ужуражым херэжер дөшүм мурнакчы саанчы Дадар Кууларовна Тежикти айтырдым. Демги анымак уруг мяткан дег хуламуңгешшаан:

— Ол кижини мен ийиң—деп, эвилеп харылайлыр.

Анаа турган ийи кижиниң беде таныштым. Олар инек катарчылары коммунист Бертик-оол биле мурнакчы саанчының өг-бүлөсиниң эр ээзи комсомолчу Донгак Шериг-оол болду. Оларже катар инектерни кажааңдан үдүрүп, артыңарыңа курууза сүлөзүп, сигенини каап берип база кажаа иштин аштап, хайнышкынның ажилдап турганар.

Саанчыларын аразыңа эң-пе дөшө көргүзүлгү Дадар Кууларовна-дан фермазын ажылан соңууган айтырдым.

Мурнакчы саанчы баштай чаа туткан улуг кажаа иштин кезип кылашпай, мыда аппараттар тургузары-биле цементилеп турган кылмын каан саала эрэсин көргүскөш, анаа 105 инектерни баглавай ажары, саалаңны бүрү механизмдары көрдүргенини менэ таныштырдым.

Бир-Хем районун Туран фермазында эртен чылын барып практика-лап чордум, бо кажааның дерилге-

зин тургузуптарга саала аппараттары херегеңеп, сүтү сааныга өөрүм-биле кады белекенип турар бис—деп ол чугаалап турган.

Кажаа иштин иңчаар соңууган көрүп-хөрежип туруустан, колхозтун механизацияланган фермазын организастап тургузар күөдүңүн илереткенге, оон өргөлекчинде чоокта чаа ажилдап кирген, район Советиниң депутатыңа кандидат Союз Мугурович Даражап анаа чедиң келген. Ол менэ айтырымга хараылавышсаң, бөдүүн ажылыңда чамдык чедишкенириң дугайың тодаргай-биле чугаалап эгелеш. Фермазын коллектив эртен чылын сүтү саанының болгаш күрүңге садарынын планнарын ажыр күөсеткениң, бо херекке саанчыларын, ылангыс комсомолчу Дадар Кууларовнаның улуг салышкынын киригениң ол демдегелен.

— Бистин Дадар дөшөргө эрес-ле уруг, ажылыңа кызымаа-биле хамык саанчыларын ашкан кижин. Моон чедишкениң колхозчулар бедик үнепел, район Советиниң депутатыңа кандидат кылдыр моюңуу база депшиткен, ам бистик фермазын электери саалада ишчигери-биле холбаштыр саала аппараттарын башкаларыңа белекенип турар кол киживис бо—деп, Дадарын ол иңчаар мактаан.

Район Советиниң депутаттарыңа депшиттирген ийи кандидаттар-биле иңчаар ужуражым, хөрежерини менэ дыка-ла өөрүнчүг болган.

Анымак саанчынын бедик көргүзүлгүлери арга-биле чедиң ай-турарын билип аларын соңуугандым. Ол чаа-ла чөөрби хар четкен, ВЛКСМ-ниң кежигүңүнө алды чыл бурунга кирген саанчы болду.

— Торгалыг школаның сески класын дооскан, саанчы болуң күзелмиңи илереткен бидириниң кимини бистик колхозтун даргазы эң Мирчиге бөрүмге, дилемини ол

Комсомолчу Бакар Кара-Сал Чөөн-Хемчик районун Шемь кезде Советинде медицина пунктузунда ажилдап турар. Фельдшер эми анаа ажилдап турар үезинде бөдүн кызымаккай, кичээңейдип ажилдагыч кылдыр көргүскөн. Суурда болгаш мал фермаларында аарыг кижилерге чаалага ол кандыг-даа үездере — дүне-даа, хулаа-даа чоруп турар. Ажилга кызымаккай, чоңга төлөпиг бараан бөдүүн Бакар Кара-Салды колхозчулар Шемь кезде Советиниң депутатыңа кандидат кылдыр депшиткенер.

Чурукта: фельдшер Бакар Кара-Сал.

Фото В. Лугновтуну.

КУР ЧЕРЛЕР ШИҢГЭЭДИКЧИЗИ

Оон бээр чөөрби дөрт чыл эрткен, 1939 чылдын чазынында Кызыл хоорай трактористер куруузу Василий Дамба-Хуурак дооскан. Оон бээр амга чедиң ол механизаторлап келген.

— Василий Кудеревичиң каң азын муңуңаңа хей-азт кире бээр, дүңүн азыр-даа, хуңун бадарын-даа эскерейн баар, күр черлерни хову-ховузу-биле кара девес кылдыр ашарып хаарат эр-ле болгай—деп, Дамба-Хуурак дугайын оон чыгыс чер чуртуугулары магадан турар.

Механизатор эң баштай 1939 чылда Улуг-Хем районун «УТНА 25 чылы» совхозунун тарыга шөдү Каа-Чыраа ховуңун күр черлерин иңгээдип аларыңа кирешкен. Оон сонда Чаа-Хулаң машина-трактор станциязыңа трактористең, база-ла чаа черлерин: Чаа-Хулаң оорунуң, Ак-Туртуңун, Улуг-Ховуңун, Терезин, Аймыраңды ховуларынын күр болгаш күрүккэн черлерин шингээдиң аларыңа база-ла Дамба-Хуурак киришкен. Чугае Чаа-Хулаң эвес, харын бүгү республикада бедик күжү сүргүлгү күр черлерин шингээдип алар дөш эң баштай база-ла коммунист Дамба-Хуурактын ууругнаы бедик механизаторлар ажилдап кирген.

«Найрал» совхозтун Кызыл-Дар салбырын ажилчылары болгаш алаан-лаачылары мурнакчы механизатор, коммунист Василий Кудеревичиң Дамба-Хууракты Улуг-Хем район Советиниң депутаттыңын кандидаттыңа чыгыс эң-сеткил-биле депшиткенер.

Дуржулгалык механизатор бөдүүнү узууңа, Төрөн чуртууга кызыгаар чөк бердинишкени-биле, кызымак шудуругу күш-ажылы-биле сонгукчуларын идегелин шымыктырып, чоңуң төлөпиг айбычыңа бөдүүн шыдар дөшөргөңе чыгыңаң чөк.

Д. МОНГУШ.

БАЗА КАТАП

Амгы «Улуг-Хая» совхозтун Арыг-Бажи салбыры СЭМП XX съездинде аттыг колхоз турдала Долбаа Дөңгуран угбай оон хаван ажаакчызынга сес чыл бурунгаар ажилдап кирген.

Баштай хаванарның амыдыралын эки билбес, харын олардан коргар турган болса-даа, оонашкан амылыңа ол удатпайн чачыңга берген болгаш колхозка чыл бүрүе-ле хей санык хаванын өстүрүп эгелеш. 1955 чылдан 1959 чылга чедиң төрүрү 195 хавандан 1970 хаван оолдарын өстүргөш колхозуңа ол дужагаан.

Хей хаванын өстүргени дөш колхозтун баштаар чери оон күш-ажылы мендегелен, оон өрүктентиг чүүлдөр-биле кызуула шаңнап турган. Ыччан чер-чер Советтериниң сонгудазы бо-

луп турда амылчы чон-дот депутаттарының Улуг-Хем район Советиниң депутатыңа ол сонгуктууган.

1960 чылда колхозту «Улуг-Хая» совхозтун салбыры кылдыр эде организастаан соонда депутат бөдүүн хаван ажаар амылын хевээр уламчылаша, бо чылга чедиң нитизи-биле 1610 хаванын совхозуңа өстүрүп берген.

Дуржулгалы хаван ажаакчызы ам төрүрү 80 уруг хаванын баш бурунундан-не 12, дүңгүш 51 хаванын бирээзинден-не 6—7 хаван оолдарын өстүрүрүн хулаңың алган. Хаванарның амаалдазын ол улам экинжидип турар.

Долбаа Дөңгуран угбай чүгө бөдүүн дөшт харылаар амылын га кызымаккай эвес, харын хей-нитиниң амылыңа база идепкейлиг кириш-

пишаан, бөдүүнү депутат амыл-чорудуугазының талазы-биле сонгукчуларыга өтчөдүн доктаамал кылып, оларнын чагыларын күөседип дөшөш шиттирлиг демисенип келген.

Хей чыл иштинде хаван ажаап-ооң-биле кады чоңуң херээңге ак-сеткилдиг бараан бооп келген Долбаа Дөңгуранчын күш-ажылын амылчы чон бедик-биле үнелет турар. Арыг-Бажинының № 23 сонгудуа ол-бурунугуң талазы-би и л е Улуг-Хем район Советиниң депутатыңа ол бар-за катал депшиттирген. Ыччанга ам бөдүүр сонгудуа хуңунда Арыг-Бажи суурнун сонгукчулары коммунист е р н и ки болгаш партия не-нигүнү эвестерин төлөпиг намаңдады дөш бөдүүнүң бадмылашкыннарын бээрлер.

Х. САРЫГ-ООЛ.

Л. САЛЧАН.

Хоочун садагычы Мария Борисовна Голубоцкая Барыин-Хемчик район озунун шугумуңа 11 чыл дургузунда ажилдап келген. Эрткен чылын бөдүүнүң бараан саарлыгазының планын 110, а бо чылдын январынын 125 хуу кылдыр ол күөсеткен. Төлөпиг садагычыны райпонуң коллективни Кызыл-Мажалык суур Советиниң депутатыңын кандидатыңа дыңга депшиткен.

Чурукта: М. Б. Голубоцкая.

Сөзү Т. Талганчиники. Фото Г. Елисевтини.

Кандидаттар-биле ужуражышкындар

ЧАГЫГЛАР

Бай-Хаак суурнун ажылчы чоңнары РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутатыңа кандидат Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун секретарының хулаалезиниң күөседикчи Сергей Чочеквич Крянский-биле ужуражыр дөш районун Култура бажыныңа чыгып келгенер.

Ужуражымшың хуралын Танды районун парткомунун бириг секретары эң М. Сухачев айткан. Бура-реттирген кижин эң Т. Дадар-оолга сес берген. Ол бөдүүн илеткелгени республиканы, районун эрткен чылда ажил-агый, культура тургузушкунуңуң талазы-биле чедишкенириңе тодаргай доктааган, кандидаттың доңчу намдарын сонгукчуларга таныштырган.

Хуралга Бай-Хаак ортумак школанын башкысы А. Васина, райбулетпур комбинатынын ажилчысы С. Адынов-оол, эми К. Бондрасева болгаш өкелер-даа чүве чугаалааш, С. Х. Крянскийниң кандидатуразыңа дөшөңүң илергелешкен. Бай-Хаак суурга школаның эмесигениң бажыңарын немей тузар, райбулетпур комбинатын тракторлар болгаш автомашиналар-биле хандырар дугайында айтырылгылары шиттирлериңе дуураалажырын кандидаттан олар база дилеш.

Түнелинде эң Крянский сонгукчуларын көргүскөн идегелин дөшөш сеткилиндиң ханылыңа өөрүп четтиргени илергелешкен, аларны берген чагыларын күөсүр талазы-биле хемчегелери аларын хулаңгени.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

ЧАНГЫС КҮЗЕЛ

Кызылдың хөгжүм-шин театрының делгем залын сонгукчулар дөдүр олуруканар. Ол болза хоорай Советиниң сонгудуу талазы-биле № 11 участоктун сонгукчуларының кандидаттар-биле ужуражыр дөш чөдүл келгени ол. Агитпункт эргелекчи эң Кочкин ужуражымшың хуралын айткан. РСФСР-ниң Дээди Советинге болгаш чер-чер Советтеринге сонгудууга белектер дугайында идепкей кылдыр-биле «Тувинская правда» союзуңун ки-диз эргелекчи эң Кудюковка сөс берген.

БИР СУУРНУҢ КАНДИДАТТАРЫ

Танды районун «Тинделге» совхозунун ажылчы чоңнары Танды район болгаш Чедер кезде Советтериниң депутаттарының кандидаттары—29 кижини даарта, сонгудуу хуңунда бадмыларар. Оларнын аразында механизатор Д. Доржу, хойжу М. Акан-оол, башкы Е. Гусева, саанчы Х. Кара-кыс, хову бригаданын бригадир Г. Шаталов болгаш оон-да өкелер чоңуң төлөпиг төлөзөмчүлери болуң туралар. Чурукта: депутаттарга кандидаттар (солгай талазында ол талазыңың) мурунку оодуруда—Х. Кара-кыс, Е. Гусева, Х. Пянов, артында—Х. Арачка, Х. Ондор, М. Даржа.

Февральдын сөөлү хуңнериниң бирээзинде «Сельхозтехника» АТК-зының клубуңа сонгукчулар сынмараштыр-ла чыгып келгенер. Бо кезээге чоңуң мындыг хей болду-даа чөп, чүте дөшөргө ажилчы чоңнар депутаттарынын Кызыл хоорай Советиниң депутаттарына кандидаттар-биле сонгукчуларын ужуражымшыңың болурун агитаторлар сонгукчуларга баш бурунгаар-ла дыпнаткан турган.

Ужуражымшың хуралы амыттырган оон дарый бузреттирген кижилер идириге уда-дараа көөп, түрү бүрү кандидаттарын ажил-чорудуугазыңа чугаалап, олар илап-ла чоңуң айбычыллары болуп, улуг идегели күөседип шыдаарлар дөшүн бузуредип турганар. Дараазында хоорай Советиниң депутаттарының 8 кандидаттары уда-дараалаштыр чүве чугаалаанар.

Илангыс депутаттың кандидатты эң В. Дадарова бо сонгудуу-биле база катал депшиттирди, чоңуң анаа берип турары чагай идегели бузуредип дөш билги, күжүң харамнамай ажилдарын алааш, эртен үеде кылаң чамдык ажилдарыңа доктааган. Тодаргайлаарга, хоорай чымык школаларыңың бөттөгү чөгүрү негелдигеңе чедиң ажилдары турарын илереткен, горло дамчытыр индыг байдалды өкиңидиң, уругуларың чымык хемчегер-биле хандырганың чугаалаан.

УЛУГИДЕГЕЛ

Районунуң Культура бажынынын делгем залын кезээ көрүкчүлөр шиттир дөдүр олуруканар. Ол үеде школанын анымак башкылары туртачкыларга солун концерт көргүзүп турганар. Кижилерин арын-шырайларын өөрүшкү бүргөңөң турган. Кежеге ажытынды-ла оң. Ортумак сынныг, шоваа, чымык шырайлыг, серген характарыг, хып дөң анымак уруг сайылгаңа чыгайткан сценалар үе чүгүрүп келди. Оон чымык өкпө-өңүг чөкөтөр шымак, угулаадыг украин, хөлбөгер ак хей-лениниң эинелери кезегеңиз төрдүлүр аяр шимчедип турду. Эгелек, кашпайга хаделишкенири-биле хей анымак хейлери күөседип, илдик чокка танылап тур. Кай-

гамчык хандыкшылды-биле ол берге шимчээкчириң украин танцынын эң чедишкениң ойнааны дөшөш сеткил ханга көрүкчүлөр ийи-биле адыш чаксап турганар.

Оон бээр-ле комсомолу башкы Нина Леонтьевна Тарасенко Самагалдай 11 чыл школанын уран чүдү бөлүмүңө идепкейлиг кирип, анды-буру чаа ирларын хейич бөдүүн-биле-даа, чаксаң-даа күөседип келген.

— Коллективте ол эң биче сеткилдиг, эң-өрүңге көлдөк, ажылыңа кызымак, уругучу-ле хөдүг, омак чоругу, а кандыг-даа даалгалардан ойтаалаас кижин—деп, оон кады ажилдап турар эштери мактаарлар.

Ол чөн, Кижик коллективтеңе дөдүрүг, кижини оон ажилдап турар чери кижизип чыгыналдырар. Бо принципти Нина Леонтьевна эки билди. Ол школада местной кежигүчү хулаалезини эң үнегериг бот-тандырып, 40 чымык профивил кезигүнериниң дадымырын эки туразы-биле хавырып, техниктиг ажилдакчыларын шугузуун профивилезиниң хураалезини кирип алып талазы-биле суртаалды чөдүрүп келген. Олар ам шугу профивилезиниң кежигүнери, оларнын ажилдары бенин шынаржаан. Нина Леонтьевна азын-буру темадарга артылаан школалык кеззелеринге доктаамал кирип, чаа-чаа солун санаалары бо-ла берген турар. Анымак башкы агитатор хулаалезини шөвөгүн күөседип, ол ада-нелер-биле чөк харылаашы туткан. Н. Л. Тарасенко хей-нитичи болбошуна, бөдүүнү шийип алгалы кол эртеми филематы бедик депкеге өөрдиг турар. Н. Л. Тарасенко ам 6—10 класстарда математика башкызы. Эрткен чылын ол Кызылдың педагогика институтун заңно чедишкениң дооскаш, үстүк класстарга педагогиктиг эртемниң башкыларга эргени ап, шуут дээди эртемниг болган. Кажаң школага кижини чеде бөзгөргө, азы ада-нелер баарга:

ИДЕГЕЛДИ КҮӨСЕДИР

— Маң уругуңа олурудуңар, классче кирип мордана!—деп, ол бо-ла хуламуруңу чалаар.

Нина Леонтьевнанын уоктарыңа олурдурушканыңа, оон тема бургуруң чаа чүүдөр-биле холбоп, арталым-ла болза, амыдыралың байдык чижестери-биле теманы улам билдирдиң, дөшүң кылдыр эрттирдиң, көргүзүг материалдарыңа мээ-вила даңган турарыңа магадараар. Анымак башкының ортугунун чедишкениң бир чылдагыңа өөреникчи бүрүзүң бот-характери баш бурунгаар билди ап, оон тайы-бырың каячар шингээдип ол бөдүүнү аргаларың, четтестерини хынап, билди ап турарыңа. Нина Леонтьевна өөреникчиңиң бүгү бөдүмү, мергештерини, кошкак чүүдөңүң, урчтан даңваар үеде амыдыралың хайгаарар, сагыш човаар.

Хей-нитичи болгаш үеде өөрдөргөңүң мурувчкың Н. Л. Тарасенковуң чагай ажилы башкылар коллективни бедик-биле үнелеп, оон Тес-Хем район Советиниң депутатыңа кандидат кылдыр депшиткен. Ол бедик бузуредип анымак башкы төлөпиг шындыгыңа идегээр бис.

С. САНДО.

МАРТ 3—РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ БОЛГАШ ЧЕР-ЧЕР СОВЕТТЕРИНГЕ СОҢГУЛДА

СОҢГУНЧУЛАРНЫҢ ЧАГААЛАРЫ

Чөөн-Хемчик бүдүрүлгө эргелелиниң ажил-агыйларында ажил-иш

Тудугжулар деткип турар

СЭБП ТК-ның ноябрь Пленумунун чуртка чангыс аай партия-күрүнө контролон тургузар дугайында шийтпирин Ак-Довурактын тудугжулары болгаш бүгү ажалчы чоннары улуг сеткил ханышыкы-биле деткип турарлар. Ол черле чөптүг. Эртең чылдарда тудугта болгаш ажил-агый черлеринге чогуур контролду боттадырбайн турганын тудуг хажыдырлар болгулаанын дуржулга көргүскен.

Тудугнуң участкаларына, ажил-агый черлеринге болгаш пехтеринге болгулаан хуралдарга ажалчылар, инженер-техниктиг ажалчылар ол улуг четпестерин дугайын шынгы шүгүмчүлөп, моон сонгаар мындыг хажыдышыкыларын үнденип-биле болдурбас сорулга-биле партия-күрүнө контролон тургузар, бо чугула органын ажалчына хей-ниитини калбак төлөөлекчилерни кийриштер дугайында партиянын шийтирин коңчуг чуудатканын турарын ала-реткенер.

Ылангы 1962 чылда Ак-Довурактын онза чугула тудуу күрүнө планын күөсетпез, улуг карылгалык болган. Хоойлу-дүрүмүң болгаш сан-лаа чурумун каржызы-биле үрөп турганынын уржундан тудуг эргели күрүнеге 720 муң ажалчы рубльди карылгазын чедирген, оң иштинден ажил төлөвириниң чыл фондусундан 500 муң ажалчы рубль ажыг чарыгалды кылган. Мындыг турбуге, куш-ажылдын бүдүрүчүлүгүн бедирер планда көрдүнгенинге узур чүгө 85,5 хуу күөсеттинген, харын-даа ажил төлөвиринге чарыгал күш-ажылдын бүдүрүчүлүгүн 15,5 хуу ажалчы турар.

Эртең чылдарын күрүнө планын тудуг эргелинин күөсетпей белгениниң кол чылдагааны болза, тудугта бердинген ажалчыларын болгаш тудуг материалдарын кайы-хамаан чок төчөгелден белгени болур. 1961 чылдан бээр 20 ажалчы тудуларын харн угузуп эгезден, а черек кырында амга чедир чангыс-даа бүдүрүлгө, културалардырал болгаш ажил-агый черлеринде тудуу ажалдады кырбаз.

Партия чырыдышыкыны

«Найрал» совхозун Булуң-Терек салбырында партия эге организациязы (секретары эш Байлал) чаа өөредилге чылында коммунистерниң болгаш партия кижигиңи эстериниң политиктиг өөредилгенин эки организациязан болгаш партия чырыдышыкынынга дуурдуганын амгы үеде күштедирген.

Манча чижек кылдыр дараазында факталарын айтып болур. Чижек, ол салбырын хоочун хойжуу коммунист О. Ойбаа шээр малдын ажаалазын экижидип, тарып боозадылгазын чогуур үезинде эң дээр организациязан турган, эртең чылын хойларын ийстериниң күөсөлү-биле чус хойа олаштар 116 хураганнары менди доруктурган, той бүрүзүндү 3 килограмм дүктү кырган, а 1963 чылда чус хойа олаштар 120 хураганнарын менди алырын, хой санындан-на 3,5 килограмм дүктү кыргынын хүлээнген. Эш Ойбаанын коданында амгы үеде 918 хойларын 500-ү оолдаан. 515 хураган менди алдынган. Бир эвес Булуң-Терек салбырынның бүгү хойжулары эш Ойбаа ышмак шак ышчаар ажалдаар, шак ындыг түндөлдөрдө чедип алыр болза, шээр малды өстүрериниң, оң продуктуунуң бедириниң сорулгалары чедип-кииниг болгаш ажалчы күөсеттинген турар дээрин белгүмнерин дымнакчылары кичээлдерге чугаалашкан.

СЭБП төөгүзү өөренер бөлүмүдө 24 кижиге, тодаргай экономика өөренер бөлүмүдө 25 дымнакчылар өөренер турар, оң алгыда зооветеринария өөредилгенин сүт-бараан фермазында организациязан, мында 18 кижиге хаара туттулган.

СЭБП Төп Комитетинин ноябрь Пленумунун материалдарын болгаш Никита Сергеевич Хрущевтин Пленумга алеткени партия чырыдышыкынын бөлүмүмнериниң дымнакчылары ханымы-биле өөренер доосканнар. Балгүмнерге кичээлдер үзүктөдишкин чок эртин келген болгаш дымнакчыларын таласындан чылдаган чокка кичээл үзөр чорук болган.

СЭБП төөгүзү өөренер бөлүмүнүн пропаганда эш Куулар, тодаргай экономика өөренер таласы-биле бөлүмүнүн пропаганда эш Даваа олар тема бургузун дымнакчыларга тайылбырларда оң совхозун, салбырын, фермаларын сорулгалары, амгы-рады-биле сыйып холбаштырып белгенир. Чижек, СЭБП ТК-ның ноябрь Пленумунун материалдарын пропаганда эш Даваа тайылбырлап турган, 1963 чылда салбырын мурнада салдыган сорулгаларын дымнакчыларга тодаргай чугаалап, ол сорулгаларын чедип алырын аргаларын, Булуң-Терек салбырында ам-даа чедир ажалдагынынмайн турар курдаларын база аргаларын айткан.

Пропандистер эштер Куулар, Даваа олар өөредилге материалдарын кичээлдерге бидинтип кылдыр бөлүгүнү-биле, тодаргай тайылбырлавышкан, чаа чылда салбырын сорулгаларын чугаалаарга, дымнакчыларга коңчуг солуу болган. Булуң-Терек салбырынның механизаторлары, тараажылары 1963 чылда—чедип чылдык бешик чылында Төрөз чуртунда шыгжамырынга 1800 тонна тарааны, эш эртең чылда хүлээлгөндө 200 тоннаны хей кылдыр кыргырын, күрүнеге 300 тонна сүттү, барык 300 тонна эгитти, 30 ажалчы тонна дүктү садарын шийтирлээнер.

Төгүдүг чедип чылдык бешик чылында көдө ажил-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көүздөдөр дөш социалистиг чарышты калбартыр дугайында Красносар крайнын Усть-Лабинск бүдүрүлгө өргелелинин ажил-ишчилериниң кыгырынын деткивишкан, Чөөн-Хемчик районун колхозчулары болгаш совхозтарын ажалчыларны, көдө ажил-агыйнын тускай эртемчилери бар аргаларын көргөн, чер ажалынын таласы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алганнар.

Бо чылын кур болгаш куруккан черлерин шийтедиле аларын ачынында тарылга шөлү эртең чылдан 3214 гектарга калбарбар. Эвөш дүжүттүг култураларын шөлүн кыздырган үнедиг културалар болур: кызыл-тастын, кукурузанын, чигир эсекканынын, чочак-тараанын шөлүн калбартыр көрдүгөн. Мынчанга бүтү тарылга шөлүнүн 64 хууун тараа културалары ээлээр. Эртең чылда деңизөөрге кукурузанын тарылга шөлү 25,7 хуу болгаш чочак-тараанын — 35 хуу калбарбар.

Район күрүнеге пландан дашкар 68750 пуд тарааны дужаларын хүлээнген. Плана көрдүгөн бүтү тарылга шөлүнүн гектар бургузундан 11,1 центнер дүжүт алыр көрдүгөн болза анаа узур 1,3 центнерин, оң иштинде кызыл-тастан 2,3 цент-

нер дүжүттү артыкка алырын аргазы бар. Мынчанга ичпа пуд тарааны артыкка дужаарынын барымдазы ол.

Бедик дүжүт болу чедип келбес, оң өстүреринге улуг күштү үндүрүп, арга-дуржулганы ажалдаар алаар. Ылаңгы районун «Большевик» колхозу эртең чылы тараа култураларынның бүгү шөлүндө 15, оң иштинде кызыл-тастан 17 центнер дүжүттү гектар бургузундан ап турда, оң кожалы СЭБП ХХП съездин аттыг колхозтун көргүзүлгени оң чуртын кире-ле болуп келген. Үстүндө ады кирген ий ажалчы агыйнын агаар-бойдус болгаш хөрүзүнү база чепсек-херексел байдалы шунту чангыс аай лек көмөздөгү.

Бир эвес районун колхоз, совхоз бургузу «Большевиктин» ышмак чаагай дүжүттү өстүргөн турган болза, райондан күрүне 165650 центнер тарааны немей алыр ийкеле, азы эртең чылын республиканың дужаагынын тараанын кырынга база бир миллион пуд тараа немешир турган дээринге чыгынгы чок. Чер ажалынын таласы-биле үстүнде четпестерин чайлаштып турган, чаагай дүжүттү өстүрүп алырын хоюнун ажил-ишчилер кол сорулга кылдыр салган.

БИБЛИОТЕКАРЬ

Чөөн-Хемчик районун Хайракан сүрдө библиотекар Тамира Ондар эки ажалдап турар. Колхозтун сүт-бараан фермаларына үргүлчү барып, кижилериниң номчуп турар номнарын солуп чоруп турар. Чечен чогаалдын номнарынның делгелгелерин бо-ла организациязан турар. Номчыл конференциязын база доктаамал чорудуп турары чоңаа черле сол-чу. ЧУРУКТА: библиотекар Тамира Ондарнын чаа номнарын ап алган, малчынарже бар чыдары.

Фото В. Лутковтуу.

Билигже чүткүл

«Кара-Хөл» колхозтун Кула-Аскыр сүт-бараан фермазынын саанчызы Хертек Караш 48 харлыг. Ынчалза-даа ол назды дөгү берген-даа болза, кежээки шоколанын бирги клазында испекийг өөренип турар. Ол мурнуда школага өөренип чорбаш, ынчангаш мында деп-чукалал турар: «Моон анык чораш өөренип алган болзумза аар, дык-ла чызып чораш-дыр мен. Че, ол-даа канчаар, ам-даа өөренип болур арга менде бар...»

Хертек Караш кичээлдерге үргүлчү жээп, бодунун бүгү-ле сонуургалын өөренип алырынче угландырып турар. Соң өөредилгези чамдык аныктардан безин эки, орус дылды ийи-чангыстап чугаалап, бижип турар апарган.

Кежээ ажил шагы доосулу бээр—саанчы Караш номнарын, кылдыраштарын тудупкан, өөрүшкүлүү хөлчөк, өөренип дээш олуруптар. Башкызы оон айтырларын айтырар, бижидер, номчудар, а ол саат чокка харылап, чугаалап-жаар.

К. КАЛГАХОО.

Барыын-Хемчик район.

БЕЛЕТКЕЛ ООЖУМ

Чөөн-Хемчик районун СЭБП-нин ХХП съездин аттыг колхозу чакы тарылгага белеткеди багай эвес эгезден. Колхозтун механизаторлары чөккө үеге чедир «ДТ-54» 9 тракторун, 60 илчирин, 5 трактор алдыларын болгаш көдө ажил-агыйнын өске-даа элэн хой машиналарын септеп дооскан. Ажил-агыйга үрезин аргылашкыны база багай эвес чоруп турар. Үрезин аргылашкыны кыска үенин иштинде 470 тонна кызыл-таст үрезиниң, 68 тонна арылган болгаш 23 тонна чыңге-тараа үрезин аргылап доосканнар.

Колхоз чакы тарылгага белеткеди үр эвес үенин иштинде эки чорудуп келсе-даа, сөөлү үеде ол ажил суларам. Техника септелгезинде ала-чагаарлашкынын агымчы кирген. Септесе чогуур хой санын көдө ажил-агый машиналарынын элэн кызыл-таст септеттинген. «ДТ-54» деп тракторларын септелгезин чорутса-даа, «Беларусь» тракторларын септелгезинге мынча кирбеш. Тараа мөддеринге 2400 тонна едек төгөр турган, бо хүнтерге чедир оң чүгө 200 тоннамын төккөн. Ажылда бар четпестери дары чайлашкы, чакы тарылгага белеткеди күштедирери колхоз башкаар чериден ам негетиниң турар.

М. ДАМБА.

ОДУРУГЛАР

Аныяк хойжу

Барыын-Хемчик районун «Большевик» колхозунун аныяк хойжуу Х. Ойлак мурунку эртең чылдарда иштинин мадын кызымак кала-лап белген. Бо чылым оң кодалында база хей баш хой бар. Чоокта төрөөн 152 хөвүнү хураганнарын менди доруктуруп турар. Эртең күзүн ол бодунун жүжү-биле 50 тонна сөгенин белеткен алган. Ам оң хөв хур кыш ажалчы турар.

С. ЛАСЮРОВ.

Дыштаныр хүнде

Чөөн-Хемчик районда «Тыва» совхозтун Хөндөргей салбырынның ажалчылары чоокта чаа бир дыштаныр хүнде мында сес чыл школазынын олар ажалчы белеткени. Ол ажалда 79 кижиге киршкен. Олар жиде Совет даргазы Т. Доржу болгаш ажалчы комитетинин даргазы С. Херел-оолдун баштагызы-биле 64 кубометр оттулар мышты хал тургускан. Мыш белеткери киршир ажалчыларын болгаш башкыларын аразындан өштер Ханлы, Дурдум-оол, Калчан, Ыстан-оол, Нурбу-Самбуу, Дурап-оол, Гонкич, Торгашев олар шалыч ажалдашкан. Ам чоок үенин иштинде элэне бургузу школага 2—3 кубометр оттулар мышты белеткен бээр.

М. ДАМПА-ООЛ.

Малчынарда

Барыын-Хемчик районун «Малчин» колхозунун Доора-Ховуда чаа организациязан хойжу бригаданын тус-тус колхозтарына төрүп хойлар массалы-биле хураганнап эгезден.

Хойжулар С. Б. Аймышта 90, И. К. Чамзырында — 50, И. Д. Эмер-оолда — 76 хой хураганнап болгаш оларнын хураганнарын четче доруктуруп турар. Малчын бургузу малдын чаш төдүн хормачка чокка камгалып алыр дээш шудуру ажалдап турар.

Индыг болза-даа чамдык колхозна хойлар ара салып, ажалчы мал аарым тыптып турда мал ичкени эш Омааш-оол бо таласы-биле калды-даа хемчек албайн колхоз төүнде олуруп турар. Ол бо чылдын январь—февраль айларда малчынарга чангыс-даа катан көзүлбөсөн. Колхоз башкаар чери мал эчмени эш Омааш-оолдун четпестери-биле эштежи, оң негеледе салбайн турарынга малчынар таарымнай турар.

Д. ОЧУР.

Солун концерт

Чоокта чаа Мөңгү-Тайга селлеп-зулук коллективни «Малчы» колхозтун клубуна солун концерт көргүскенер. Концерт эгелээриниң мурнуда колхозчулар клубту дорук олурткан. Олар сурунун чогуна бараалгакан концертни «Коммунисттер Бригады» деп ыры-биле ажалдашканнар.

Бот-тыныгыр уран чуудун киржикчилери С. Болотмаа, С. Оржун оларнын күөсеткени «Шарлан, халды аразында», бөлүк оолдарнын күөсеткени «Декер оо» деп ырыларын, С. Самбуунун чугаалан шүндүктөрүн болгаш өске-даа ырыларын, танымалын сурунун чогу дымна сонуургааннар. Моон сонгаар мындыг концертти үргүлчү көргүзүп турарын селлепону улуг бухгалтери В. Салчак биле күбү эргелекчизи Саая олар көргүчүлөргө ажалдашканнар.

Б. ХУРЕҢ-ООЛ.

Хаван ажаакчылары

Чөөн-Хемчик районун «Исир» колхозунун хаван фермазынын ажил-ишчилери мурунку эртең чылдарда багай эвес ажалдаш, күрүнеге хей эгитти киргенер. Колхоз эртең чылын узуну 240, дооразы 12 метр хаван камазын тудуп белеткээш, ам оң чер чарында хаваннарын азырап турар. Нажаанын иштинде тускай ностуг нудукту калкыш, хаваннарга чам хайындырып белеткээр печканы база таарымчалык кылдыр туткан.

Ажил-агыйга эртең чылын 180 баш хаван турган, а ам оларнын саны 578 башка чедир өскөн. Ол хей баш хаваннарын колхоз бодурулгенин мурнакчылары коммунист Х. Деспидей биле И. Девиней олар кызыман ажаап турар. Оларнын күш-ажылын колхоз башкаар чери бедип-биле үнлээш, каш удаа өргентиг барааннар-биле шижал келген. Мурнакчы хаван ажаакчылары ажаап турар хаваннарын чыл төңчүзүнге чедир 1000 баш чедир өстүренип хүлээнген. Олар бирги кварталда 70 баш болгаш ийги кварталда 80 баш хаванын күрүнеге дужаарлар. Бир эвес хаван фермазын элтри чыры-биле доктаамал хандырып, эргежин чугула чүлдер-биле ам-даа хандырар болза, ферма оон-даа бедип иргүзүлгени чедип алыр чугаган.

Даарта болур РСФСР-ниң Дээди Советинге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулда хүнүнде эш Х. Деспидей суму Советиниң депутатына, а эш И. Девиней—район Советиниң депутатына соңугуттурар.

Г. МОНГУШ.

Күзелим боттанган

Школага өөренип чораш чылдарымда-ла тракторист болурун коңчуг күзөп чораш мен. Арыг-Бажынын чедип чыл школазын дооскаш, бодунун күзелим-биле төрөөн колхозомга ажалдап эгеледим. Баштайгы үеде аар-саар аны-бүрү ажалдап кылдып чоруп турган, чөртү техникаже чокшудал эгезден мен. Чакы тарылга үезинде тракторга приештишкен, а күзүн комбайнга штурвалышкыт ажалдап турган. Техника-биле шөрү танып алдым. Ол-ла ажалда ийи чыл ажалдап чорумда колхоз башкаар чери мени Шагаан-Арында дөрт ай хуузалыг трактористер күрүзүнге өөредип чоруткан. Ол курска кызымак өөренип турган ширектер бодур эргени чедип алган мен. Трактористин мергелдирген өөренип алымыза-даа, комбайн биле тракторду катан башкаары чедип алыр дээш илгиг күзөл мезон сеткилим оожуктурбайн чораш. Бир хүн ажалдаш чедип келирмге, Кызылдын профессионал техникумга үчилешпегине өөренип чорурларын адын колхоз башкаар чери аныктарга дымнашкан болду. Оларнын аразында мезон алым база кыргын деп дынашкан, өөрүшкүм денээр чүве тылашпа мен. Улаваанда кезек аныктар Кызылче чорупкан бис, өөредилгениң хуузалы бидиртпей эрте берген. Үчилешип чедипкиниң дооскаш, бодунун анык ажалыма база катан ажалдап эгеледим. Ам совхозомун ажалдаар дээш билимин, күжүмү хармандай, кара-кызыл ажалдап турган мен. Техниканы ам-даа хандыр билип алыр-биле Ленинскин институтка техникумунче өөренип чорутуруга белеткеди турар мен. О. ДАЖЫ-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

Кижилерин кадды дээш

Михаил Николаевич Макагонов 1959 чылда Саратовтун медицина институтун чедипкиниң дооскаш, ажалдаары-биле Тывага чедип келген. Ынчаарда областкы калдык камгалал килдини ону Шагаан-Арыг эмнегелениң кезер эмингеге төмүр-лаан. Ажылнын бирги хүнүндө эгелээр кижилерин ол экирти өмнөлдөп бугу дүжүн салдып, үйгүчү-чылды чок ажалдап эгелээш. Кезер амчи бо ажалдап келген үенин иштинде хей-хей аарыг кижилерин ам-тынын алганын Шагаан-Арыг эмнегелениң кезер эмнөөр салбырында тускай дептерде 200 чылым кижиниң Михаил Николаевичиге өөрүп четтиргенин илдереткен демгелдерди херекчеп турар.

Кижилерин кадды дээш амчи Макагоновтун чаагай ажил-херези дараазында чижектерден көрүп болур. Эртең чылдын ноябрда Шагаан-Арыгтун чурттагыны В. Белоглазованын ам-тынынга ажалдык кемдөөшкүнөр болган. Эмчи эш Макагонов Белоглазованын ам-тыны дээш үргүлчү оң чанындан.

Д. АГБАН.

Хойжунуң ажил-херээ

Барыын-Хемчик районун «Кара-Хөл» колхозунун хоочун хойжуу Х. Булаачи болууга быжылган хойларын хур кыш ажырап дээш онза кызымак ажалдап турар. Хойжу четчир сөгенин колхозу жүжү-биле белеткээш, кыштаанда сөөртүп алган. Оң калгаран хоюнун 150-ни оолдаан, оларнын хураганнары менди алдыган. Төрөөн хойларын ол тускай каждада узун алган, сөгенин ап турар.

Ам артан хойларынның хураганнарын чангыс-даа баш хоратпай менди алган, колхозуна хой баш хойну өстүрүп бээр дээш ол могаг чок ажалдап турар. Мурнакчы ажил-иш эш Булаачи малчык продуктууну бедип, баш санын узам өстүрүп сорулганын мурнуда салбашкан, ол колхозтун хойжуу К. Шимини социалистиг чарышка кыйргашан.

С. ЧАМДЫ.

Бистин сорулгавыс

Амгы үеде районун ажалчыларын чакы тарылгага үтүштүр ажил планын чогадып, агроэкономикагы чечкелерин кылдып эгелеш. Тодаргайлаарга, бо хүнтерде механизациязын 27 эвеналарын тургускан, олар 9235 гектар шөлдү одурулгар аразын сайбардуу култураларын өстүрер, чер аңдарыныга чаа мурнакчы арганы ажалдаары-биле 86 комплексилг агрегаттарын тургускан. Райончугтуңа сорту үрезинерин тарып өстүрер-биле тускайлагытынган 5 бригадаларын организациязан. Чакы, күсүк сезоннар үезинде техника септээр, үргүлчү ажалдаар 10 эвеналарын тургузу эгелеш.

Тараа болгаш бобы култураларын тарырма одурулгар аразы чөкшүлүдөр чажар депшигелгеге арганы ажалдаары көрдүгөн. Ол ышмак көдө ажалды култураларын аарыларын, хоралкычлары бот үнүштөргө узур авиацимунгит пропозитион кылдыр болгаш өргелерин кырынын планнаан.

РСФСР-ниң Дээди Советинге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулда хүнүнге үтүштүр район ажалчыларын техника септелгезин таласы-биле улуг ажалды кылын турар. А март

10-га чедир бүтү култураларын үрезин аргылап белеткээр дээш колхозтарын, совхозтарын хову ажалдакчылары бедик көдүрүшкүнү ажалдап турар.

Элек дүжүттүн бир үнденин сугаттыг черлерин чөп ажалдаары болур. Ынчангаш колхозтар болгаш совхозтар аны-бүрү културалар тарымы 700 гектар шөлдү чүгө сугтарын өстүрерин планнааш, сугтарылга чикелерин септеп эгелеш.

Чакы, күсүк чер ажалды кыска хуузада бедик шынарлыг дооразына четчир санын, бысгыг бидилгиг механизатор кадрлардан ажалдын чедипкини кол хамаржыр. Сезон үезинде техниканы бүдүрүчүлүг чөп ажалдап тудум бедик дүжүттү алдыр алаар. Ынчангаш районун колхозтарына болгаш совхозтарына 500 ажалчы механизаторлар негетинин тулда херек кырында бары 368 кижиге болуп турар. Ынчалла-даа район иштинде көдө ажил-агый машиналар өөренир 14 бөлүмүндө 342 кижиге хаара туттулган болгаш республика девискээринде механизациязи үчилештеринде база эвөш эвес кижиге өөренип турар.

Таарымчалыг эки кылдыган

СААНЧЫ

Роза Хертен Барыын-Хемчик районда «Тезли» совхозтун Зэр-Хаван сүт-бараан фермазынын мурнакчы саанчызы. Ол эртең чылын саап турганы инек бургузунан ортума-биле 1126 литр сүттү саап ап, 17 былааны бурун камгалат алган. Эш Хертен бо чылын мурунуздундан-даа бедип иргүзүлгенин чедип ал турар. Мурнакчы саанчынын эки ажалы дээш, колхозчулар ону район Советинин депутатына кандидат кылдыр депшиткенер.

Фото С. САНДАННЫЙ.

КОНЧУГ ДҮРГЕНИ-БИЛЕ

ЛОНДОН. (СЭТА). Совет чазатын баштыгы Н. С. Хрущевтун Москва хоорайын Калинин округуна округуно сунуучуларынын хуралына чугаазынын дугайын Рейтер агентлигиндегиде талетайтыр Лондонун солунарынын редакцияларына кончуг башчы-биле дымнаткан. Москваның сьездилер Ордунунга Н. С. Хрущевтун чугаазы англи парлагань, радионун болгаш телевидениениң даштыкы полититиги, информациянының эң-не чугула темазы болу берген.

Совет чазатын баштыкынын чугаазынын дугайында информацияны Рейтер агентиле сьездилер Ордунунга Н. С. Хрущевка кергускен чыгып хулээ алышыкын дугайында дымнадыдан эгелсэн.

РЕСПУБЛИКАНЧЫ ШЕРИГЛЕРНИҢ ЧЕДИШКИННЕРИ

ЛОНДОН. Имен найысылда Санын согушчуан чутуле 75 милье турар Мариотт республиканың шериглер ажелде алган дөзүнн дугайын Сана республикы замчыштыр Имен Араб Республиканын президентини Салдык дымнаткан. Ол хоорайын саяз болгаш агли дөзөлдөникчилер үптөп казыкан болган деп. Салдык мезгелден.

БАИР. Мариоттин районун контролеостуг хөдөмлендикчилерден болгаш монархистерден ботуну биле хоостан чорук болза ПАР биле БАР-нын катышкан шериглеринин ба-

за бир улут тинделген болуп деп. МЕН агентиле дымнаткан. Республиканың өзү-чурумга удур демисел чорударына ажылдаар дээр боочесекти болгаш ок-чемекти Именни девискээрине Саяз Арабиядан болгаш англи протекторат Бейландан өктөп турган саязу орук дугааган.

Именни девискээрине ханыг лап кирерин ордалаган турган хөдөмлендикчилер орданын Имен шериглер узулук чок кылган.

ГСЧП ТК-ның Политбюрозунун Доктаалы

БЕРЛИН. (СЭТА). Партиянын VI съездинин шийирлеринге дууштур ГСЧП ТК-нын Политбюрозу партиа ажылын бутуруга прашчыны-биле удурутуунун дугайында докладды хулээп алган. Парламент унауруген дымнадыган алыкта, анда дууштур ГСЧП ТК-нын Политбюрозунун чанында бөрөлөрүн, комиссияларын тургускан.

Улеттур болгаш тулуг талазы-биле бюро (ТК-нын секретары Г. Мяттаг баштап турар);

кызо ажыл-агый талазы-биле бюро (ТК-нын секретары Г. Гранберг баштап турар);

агитация талазы-биле комиссия (ТК-нын секретары А. Норден баштап турар);

идеология комиссиясы (ТК-нын секретары К. Хагер баштап турар). Ботунун ажыл-чорудулгазын бутуруга прашчыны-биле тургустарын ГСЧП ТК-нын Политбюрозу округтарын болгаш районнарын партиа комитеттеринге сүмөлдөн.

18-тин Комитетинде Совет Эвдөлинин төдөлдөкчизи С. К. Паралкин ботунун чугаазына автоматтык сеймиктиг станиялар дугайында айтырыкта кол күчөнгөйи салган.

Чепселенишкенин дүжүрө талазы-биле 18 күдүмелерин Комитетинин даразында хуралын март-тын 1-де ээртире деп шийирлөөн.

18-ТИҢ КОМИТЕДИНДЕ

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Чепселенишкенин дүжүрө талазы-биле 18 күдүмелерин Комитетинин ээчтегил пленарий хуралы. Англианын төдөлдөкчизи Дж. Голбернин дараазыкы-биле болуп эрткен. Хуралга Ф. Кавалетти (Италия), У. Фостер (АКШ), Ариосе Де Мезо-Франзо (Бразилия), С. К. Паралкин (Совет Эвилели), Дж. Голбер (Англия) болгаш Лал (Индия) олар чүве чугаалаан. Ядролуг шенделелерин сөгсөдүр дугайында дугуржулга чарыкын перспективасы-биле хол-башкан айтырыгыларын чугаалакчы көргөн.

18-тин Комитетинде Совет Эвдөлинин төдөлдөкчизи С. К. Паралкин ботунун чугаазына автоматтык сеймиктиг станиялар дугайында айтырыкта кол күчөнгөйи салган.

Чепселенишкенин дүжүрө талазы-биле 18 күдүмелерин Комитетинин даразында хуралын март-тын 1-де ээртире деп шийирлөөн.

ИРАКТА БАЙДАЛ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Багдадын бүгүле районнарында байдал дымнадыган дууштур болуп артышкан турар Иракта мунга чедип келген кижилерин билигин апарган. Шериг полициянын кезектери, танклар болгаш куяк машиналар найысылда дүжүрөлдөүрү болгаш шөлдөрүнде чоруп турар. Хоорайын чамлык районнарына дүжүрөнде э агыла-жалышкындар болуп турар. Национал гвардия дүжүрө илеттер болгаш солдаттар Багдадын амыктын кварталдагы аглашкынын кылып, демократтыг көннүг кижилерин илеретип, тулуп хоруглап турар.

Эрге-чарыкыра чөдөрлерин дүжүрөлдөүрү олар колдунда-ла демократтарын чөдөрлерин хавырып турарлар.

Ирактын Коммунисттик партиянын адеэн хий дүжүрөчү кижигүнерин тулуп хоруглап дугайында мездер ливан найысылдага көп турар.

Мянганга кезежге үеде дипломаттыг төдө чөдөрлеринин болгаш социалисттик чурттарын албан чөдөрлеринин чанында бааскыч таныкчыларын санын көвүдөтүп турар.

КУШТЕРИН ӨСТҮРҮП ТУРАР

ЛОНДОН. (СЭТА). АКШ-тын Англияда турар үшкү агаар шеригини күштерин чөккү чыдарынын дугуржулга куштеллер дугайында чамлык дугуржулга АКШ биле Англиянын аразында чарыганын дээрин «Дейли экспресс» солунун тайылбырлыкчы Томсон дымнадып турар.

Тайылбырлыктын сөзү-биле алдырга, ол дугуржулганын сорулгазы болза АКШ-тын үшкү агаар шеригин Барыян Европага тактиктик ужар

чүлүүн улут каттыжымшынын болдурунда. Тактиктик ядролуг чөккө-биле чепселенген «Маклон-Фалк Ф-4С» деп штурманаар 200 ажыл самолёттарын Англияга октаарын ол дугуржулга көрүп турар. Англияда үшкү агаар шеригинин дөрт кол базалары Эзерефилде (Эссекс графство), Бенгютерсте, Вулриджте болгаш Лейкештерте (Суффолк графство) турар болгаш дугуржулганын дугуржулга АКШ ол базаларын 1968 чылга чедир ажылдаар апарар.

Тайылбырлыктын сөзү-биле алдырга, ол дугуржулганын сорулгазы болза АКШ-тын үшкү агаар шеригин Барыян Европага тактиктик ужар

МОНОПОЛИЯЛАРЫН КОНЧААЗЫ

ЛОНДОН. (СЭТА). Англи экономикаын дыка көй алдырында ажыл чоктарып чорук өзүп база бүдүрүлгенин чаныс чеге тапшырынын турарын, монополияларын кончаларынын өскөнү үрүлүшүлүшкөн. Мында нарып үндүргөн сан-мездеринин дугуржулга алдырга, «Имприал намил индустриэ» деп эң улуг химия концернин кончаларын (үлүрүк-биле каттай алдырга) 1961 чылда 61.800 мун фунт стерлингтен 1962 чылда 70.400 мун фунт стерлинг чедир көвүдөн.

«Юнилер» дээр улут концернин кончаларына база өскөн. Ол концернин продукциянын сайгарын чарыгында кирер орулгалар 1961 чыл-биле денээр, эрткен чылда 33 миллион фунт стерлингте өскөн болгаш 1.477 миллион фунт стерлинг чедир өскөн. Үндүрүк-биле каттай алдырга, нияти кончалар 3.400 мун фунт стерлингте көвүдөн болгаш 106 миллион фунт стерлинг чедир.

Перуда туразында аажылап

ЛИМА. (СЭТА). Январда чурттуг демократтыг болгаш депшилетил кижилеринге үдөр реакциянын шал халдашыкынын үезинде хоругдатырган полититиги болгаш профессионер организациаларын 67 үлүрүктүлөрүн Перутун шериг төбөнү башка язы-бүтү хуусаларга кара багыкта олдуртуу-биле шийткен.

СЭТА-нын тайылбырлыкчы Ю. Романоветун бижип турары болза: Перутун башкычыгы шериг эрге-чарыгызы «коммунисттик сүлөзүк» демисел дээр чүвеге чылдак тирткан, «Улусчу хөдөмлендик» деп партиянын, национал досталга фронтунун, Коммунисттик партиянын, өскө-да депшилетил студент болган хөй-ниити организациаларынын кижигүнерин ливарын эгелде массалык-биле тулуп хоругдан. Чуртта хоругдатырганнарын саны муң кижиг чөткөн.

«Сүлөзүктөн организациалары» 211 кижини Сан-Лоренсо ортулук-

та турар «фронт» деп кара багытте кинир өктөп. Оларын дөзөрдөй талазы-биле ителсе, байы-салга бутун чартык ай ажыл үеде үрүлүшүлөп келген. Хоругдатырганнар өскө кижилер-биле херек кырында каныг-лаа харызына чок болгаш төрдөй-биле укуражырын хөдөөн. Хоругдатырганнарын камгаларыкчылар ший ителген чөдөр-дугула моондактан турар эрге-чарыгыларын турарында аажылап-ла дууланымшынын хөй уда илеретилген.

Демократия дээр башка даштыкы монополияларын шугурушкундан чурттуг кончаларын дээр демиселчилерни канчал-лаа турган болза шийдерин ордалаган шериг төбөнү эң-не бытылчак чок бурзула кышыкынын — «хоралакчы ажыл-чорудулганы» болгаш «кеминг үлөлдөгүн» хоругдатырғаннарга үдөр кылып турар.

Баржыкы-биле нүгүлөп турар сүд чорудулганын чурттуг шийтген-лаа болза ол ишкан даштыкы чурттарга-лаа хайнымшынын үдөлдө-нүмүшкынын болдурун. Сан-Маркостун университетинин студенттери, Перутун студентиледе Федерацияны, өрест-демократтарын Делегей ассоциацияны полититиги хоругдатырғаннарын хөдөөнөгөн. Эрге-чарыгыларын кара турарында аажылап-ла дууланымшаан, хоругдатырган сөс кижиги ашты чарык болгаш ол ашты 24 хуукта үрүлүшүлөп турар. Олар шугуруу аар-берге байдалга түрүп турар.

Полититиги болгаш профессионер организациаларын өскү үдүрүкчуларын кара багыкта олдуртуп шериг трибуналынын шийттип болза чуртта демократтыг чарыгылар дээр өзүп турар шийчөткөннүн үдүрүтү үдүрүкчүлөрүн чок болдуру дээр чазактын чүткүлү илеретил турар.

Дайынның улуг кем-буруулауларынын хөдөйи Кобленц хоорайда (ГФР) көрүп турары-биле холбаштыр ССРЭ-нин Даштыкы херектер министрствозу Белорус ССР-нин Даштыкы херектер министрствозу-биле кады совет болган даштыкы журналисттерге баралга конференцияны Москвага организастаан.

Парлаалга конференцияга чугула документиленги номчан болган эрткен дайынның чыдарында на-

писчи кем-херек үлөлдөкчилери Белорус чөдөрүн ажелеп алгаш, тайбыг совет кижилерин массалык-биле өлүрүп кырып, хан тогушукуну-биле укур-дүржөк аажылап турарынын херекчилери чүве чугаалааннар.

ЧУРУКТА: парлаалга конференцияга көргүзери-биле делегэн материалларын улусту көрүп турары.

СЭТА-нын фотохрониказы.

РСФСР-нин улустарынын III чайгы спартакиадазынга уткуштур

1963 чылда РСФСР-нин улустарынын III чайгы спартакиадазынын зона маргылдаары эгелдеп турар. Оларын бир ээчкү болуп хостуг хуреш талазы-биле Сибирь зоназынын маргылдаары бистин республиканын найысылалында март 3-тен 5-ке чедир болуп.

Бо маргылда бистин республиканын төвүге болуп таварыла эвес, тыва мөгелер республиканын дашкаар безин болулаан маргылдаарга чедишкенин киржип турар апарган. Бистин баштайгы спорт мастериине мөгө И. Хасанов хостуг хуреш секциязын удуртуп, бо маргылдаага киржип 8 мөгөн белеткен.

Красноярск, Алтай крайлардан, Кемерово, Иркутск, Томск, Омск, Новосибирск, Тюмень областтардан бо хурештин эң шилдик 72 мөгелери Кызылда чедип келген.

Кеманда буруу аямы-буруу дензигил 8-8 мөгелерди. Чүгө бо хуреш талазы-биле шымырак разрядниктерил келген командалары Новосибирск, Иркутск областтарынын болган Красноярс крайин командалары амааржып турар. Чижээ, Новосибирск областан келген команданын тренери Аркадий Ананьев хостуг хуреш талазы-биле спорт мастери, ол бо дүжүржиге, Иркутск областын команданында хурештин база-ла ол хөдөмни спорт мастери Борис Андреев (эң чик дензигил) чүгө болупуну озынында эвес, чарык оон дашкаар безин ады алган спортчу.

«Кызыл хоорай мөңгү сеткилимге кончуг таарышты. Спортчуларга эң чугула чүгө болуп агаар-бойдустун байдалы мында эки-дир: агаарын тынарга чик, арыг. Хоорай бөдү өзүп, сайлар олар дээрди карака дораан-на иден-дир» деп, бистин-биле болупуну кыска белеткен Иркутск областан келген командаларын мөгөзи Г. В. Коновалов чугаалаан. Бо делегем херектиг, күдөр-шымырак мага-боттуг, хөргү анык кижиги хостуг хуреш талазы-биле аар дензигин бири разрядчыны, «Самбо» талазы-биле спорт мастери, Мастер мөгө назм-лар талазы-биле анык болза-да, хурештин ол ийн хөдөмниге озынынын девискөрүндө дашкаар безин хөй уда хурештин казакан. Григорий Ефимович хостуг хурештин Ленинград хоорайга эрткен чыдып болган маргылдаазынга чедишкенин киршикен. Ол Иркутск областын Черемхово хоорайда Кара Маркс аттыг машина туудунун заводунда инженер-конструктор болуп ажылдап турар.

Бистин республикадан бо маргылдаага киржип командалык составын номчукчуларын кичөөнгөйинге база катал угландырып, сонугуларын артык ителсе, Хостуг хурештин бири разрядчылары—О. Мартынов, И. Мерзюк, И. Таскараков, Н. Безяров, И. Вильмов, В. Крипан болган командалык тренери, спорт мастери И. Хасанов олар бар.

Февраль 28-те бо маргылдааның оргкомитетинин кижигүнеринин

ДООЗУКЧУЛАР

Көзө ажыл-агый техникумунын бугалтерия салбырынын доозукчуларынын кезежин солун эрткен. Хөй кижиги киржичилиг ол кезежин техникумунын өредиге эргелекчи эш А. Шуманов ажиткап, бугалтерия салбырын чедишкенин доослап, ам практика кырында эки ажылдап турарларын аздан. Чижээ, дүржүлгә стандартында Г. Екименко, «Тес-Хем» совхозта С. Шивит, өвүрүг «Коммунистче орук» колхозунда Б. Седип-өөл болган оон-да өскө.

Техникумунын директору эш Д. Колесников сөс алгаш, бугалтериянын тускай ортумак эртемни шийдеп алган амыг доозукчулар 28 кижиге дипломынын тызыншаан, оларын ажыл-ишке чедишкенин, амдырапта чалай чоруну күзөп.

Уш чартык чылдын дүржүлгә өредиге, эки билигин берген башкыларынга доозукчу бүтүз сеткилин ханымнадан өөрүшкүнү илеретип турган.

М. НЫРЛЫК-НАРА.

В. БРУМЕЛЬ БИЛЕ И. ТЕР-ОВАНЕСЯН АКШ-ТЫҢ ЧЕМПИОННАРЫ

НЬЮ-ЙОРК. Бо үеде дээр бистин чик атлетчилеринин АКШ-тын чемпиону болган кижиги чыгыс—Валерий Брумел турган. Ам үеде база бир совет спортчу—Игорь Тер-Ованесян ол чурттуг чемпиону болуп берген.

Чериян зуунун ажа халымшык талазы-биле ийн чурттуг эң шымырак спортчулары Игорь Тер-Ованесян биле Ральф Бостон олар кичээгенин төвүге турган. Чүгө ол ийини хайы-бирээм, чемпиону медалы алар, оларын аразында болган иймесилдиг түндөлдө рекорд типтер удуруп. Зал шийткен кайымында бек дурт-сынынг ол ийн спортчунун аразында шүгө эгелзэн.

Рекорд төртүтүп тывалган. Ол тивелденч ээли—Игорь 8 м 9 сантиметрин ажа халаан, маргылдаанын чаз рекордун тургузуп, АКШ-тын чемпиону атты чедип албашаан, делегей рекордчуу чорам АКШ-тын сурагыл чемпиону бо чыдып моон-биле үш уда тивеп турары бо. Бостон ажаа 7 м 87 см түндөлдө болган.

Валерий Брумел ам ийини удаа Американын аддин медалын алгаш келген. Ол 2 метр 22 сантиметр бекдикти ажа халаан.

Бөгүн республикага булутталып калган турар хун болуп, чамлык черлерге хар чазар. Хат кошмак. Агаарын температуразы: дегдем черлерге—0—5, ийгиз черлерге—6—11, а Кызылда—9—11 градус оок.

О. НАМЧЫЛАН. Редактор Д. Б. БАЙЫР-ОД.

КИНОТЕАТРЛАРГА

МАРТ 2-ДЕ

«НАА-ХЕМ»: Уруларга программалар 10, «Четкер дуза» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Экин, Гнат!» 10.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, «Оклагома» (2-ги серия, делегем экранныг) 9.30 шактарда.

«ВОСТОН»: «Поезд Чоюн чүмке бар чор» 3.15, 9.15, «Алдынның эрге-чарыгызы-биле» 5.15, 7.15 шактарда.

Бөгүн республикага булутталып калган турар хун болуп, чамлык черлерге хар чазар. Хат кошмак. Агаарын температуразы: дегдем черлерге—0—5, ийгиз черлерге—6—11, а Кызылда—9—11 градус оок.

О. НАМЧЫЛАН. Редактор Д. Б. БАЙЫР-ОД.

Кежээге чалап тур

Кызылдын № 2 школынын доозукчуларын чачыл болган ужураылга кезежини 1963 чылдын март 9-та кезежинин 7 шакта болуп.

Ол школанын мурнунда доосканнары болган доозукчуларын ол кезежге келири-биле чалап тур.

ДИРЕКЦИЯ.

Февраль 28-те бо маргылдааның оргкомитетинин кижигүнеринин

Уйгу, улаараашкын болгаш дүш

Уйгу деп чүл, кижиги чүге улаарай бээрли? Дүш деп чүл, дүшке бүзүрө болуп бе? Манча амааржыкын язы-буру болгаш болгаш айтырылгар чамдын кижилерге элдептиг чүүл болуп турар.

Драматург В. Бек-олдун «Хайырай-бот» деп шийинде Паралкин авазы: «Бо уруугун дун-тулу байгай, Хам-оол хамга кааккалтырбаже болуп бе?» деп чугаалаар. Анча чамдык кижилер бүзүрөсө, ову эргипти артымышкын деп билжежок, «дүш-да элден чүве, дүште экизи-да, байгы-да бар» деп, чогуу дүштү чүдөн болуп бөриини эге үдөзүнн билбес, ийчангаш дүшке бүзүрө, «мындык болуп», «мындык болуп» деп чүвени «баш бурутуулар биларынын» аргазы кылып санап турар. Чижээ, эгерге, бир эвес хөй ашамдыг, аас-кежиктиг болуп дээр болза, кижиги хөй быт дүжүрө: аарын, «улаарай» бээр деп барган болза, дүштүңе ий аш-чөп чыгар, арага ижер: бир эвес дүштүңе белек кылдыр өр кижиги херексели алды болза, оолдуг болуп; а хөдөөн кижиги херексели алды болза кыстыг болуп; шаанда-ла өлген кижини дүжөп, оон-биле чугаалаашкын болза, кижинин болууга багай; дүштүңе өрт-халап болган болза, аас-дүй болуп дээр, язы-буру, Чамдык кижилерден «шын бе ол?» деп айтарга, «сайын шын боор ол, хөй чүве мынаан» даяр.

Кандыг-бир дүш дүжөп болза, үстүңе киргенг чикетер хөвиринг чүдөп сакшыкка киргилээр таварылгаа база бар.

Ийчангаш, дүш, уйгу, улаараашкын дугайын чамдык кижилер өкч билбес чоруктар бо-ла таваржып турар. Чамдык кижилерин болзы-биле алырга, бичин болгаш алазди урутар азы кырган кижилер орта улдувс, улаараар, атипаанар, харын-ла уйгузу-биле туруп келир, чугаалааныр деп билли турар. Ол база шын эвес. Кижиги болза өскө ийиг амыганаарга болаарга, чүвени эки угтап билди, ботунун байдалын өскө кижилерге дашкын беритер аргалыг чүве болганда, оон ийиг аргазы харын-да уйгу үезинде бели илерет турар. Ийчангаш кижини мези, оон нерви системаны чө-

делегейде өскө дигит амыганаарга болаарга эң-не сайыраңгай.

Улут өрүс шылдарыгай эртемен И. П. Павловтун херек кырында дигит амыганаарга (сыттарга, тоюлаларга, сарфакшынарга) кылган дүжүлгаларында илеретин болза, баш мезин болган нерви системаны бисти долгандыр туруп турар бойдуштун өскөргөлерин болган нийтиледин хөгжүлгезин шын билди аларынын сайыраңгай чөсө болуп турар. Ийчангаш кижини нерви системанын шын ажыл-чорудулганына бистин хун бүрү ажит, амыдыралык, кижилерин бот-боттарынын аразында харылаа-зы, нийтилеп хөгжүлгезинин болган бойдуштун өскөргөлөргө улуг салдарын чедиптир турар.

Нерви системанын ажыл-чорудулганы ийн хөвиринг: нерви системанын бир чамдык кезе бисти долгандыр болуп турар чүдүлгө болза, мезинде мезелөөп, өскө кезе олга чүдүлгө хамарышпаан, тодаргай харыны берип турар. Ийчангаш мезелөөчү болган харылык кырылган нервилер бар деп ийк билемиз.

Бир эвес кижиги калык, оон бүтүлө амыдырал-чурталгазы шын болза, мезелөөчү болган харылык кырылган нервилерин ажыл-чорудулганын чөсөтөшкөк, чүдүлгө, шын болуп. Баш мезинин ажыл-чорудулганын база-ла ийн хөвиринг. Бир эвес кижиги калык болза, баш мезин мезелөөчү нервилерин дашкык чүдүлгезин шын, чөптү, тодаргай хулээп алып болгаш шын, чөптү, тодаргай ий-биле канчал харылаанын харылык кырылган нервилерге дашкык. Ийндик болганда, баш мезинин ажыл-чорудулганын мезелөөчү болган харылык кырылган нервилерин дашкык болуп турар. Баш мезин мезелөөчү, харылык кырылган нервилерин аман эрттир дашкык азы таваржылаар шак ийиде чорук үд үеде каталта болза, кижиниң ажы-чаны, уйгуу өскөрлөр ийикке, ажынычал, дүргөн азы чүвени херекке албас, сонугураг чок кижиги болдуар.

Борга хамарышпа чикетерин хөй-биле айтып болуп. Чижээ, чам-

дык кижилерин кончуг оожум, олутпай, шимчөөс азы кончуг дүргөн, эрес-кашпай, ажынычал, дашкык эрес дикир болгай. Ол чүдү эгерге баш мезинин мезелөөчү болган харылык кырылган нервилерин экин эрттир дашкык болган таваржылар байдалынын шымары-дыр.

Бир эвес мезелөөчү нервилер ма-гадангыг эки азы экин эрттир хөй, берген, булутталынып, багай мезелери баш мезинге дашкык болза, баш мезин оларын амыраңгыг, эки азы шын чөптү кылып күш чөптөп, харылык кырылган нервилерин бундан, оларын шын эвес ажыл-чорудулганында чөдөр. Ийчан кижиги актыр, хордалар, мглаар, өвүрү, дүжөр, улаараар алар. Кижиниң калды-да баксыраар чоруктарга бо чедиптир болуп.

Бисти долгандыр турар чүдүлгөри дозулу-биле мезелөөчү нервилерин дашкыктыр хулээп албас апарган болуусуна, баш мезин дозулу-биле дашкык эгелээр, Кижиниң ийндик байдалын бис уйгу азы улаар дикир бис. Кижиниң бажыне хан чүгө эгерге, баш мезин мезелөөчү нервилеринин дашкык чүдүлгезин — хулээп албас, харылык кырылган нервилерге да болупун «айтымышкынын» берес апарар. Ийчан бис «амучурай берес» дикир бис. Моон алдыг көргө, баш мезинин, мезелөөчү база харылык к